

УДК 342.9
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2025.7>

А. В. Олійник
orcid.org/0009-0009-4071-7421
доктор філософії
керівник
ТОВ «Аннун»

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЖЕРЕЛ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Право як найбільш ефективний засіб упорядкування суспільних відносин має сприяти розвитку інтеграційних процесів і забезпечувати належні умови для співпраці держав на засадах рівності та з урахуванням інтересів кожного учасника. Інтеграція може відбуватися як у межах уже створених інституційних механізмів, удосконалюючи їх, так і шляхом утворення нових організаційних форм із елементів, що раніше не перебували у взаємозв'язку. Тому, одним із вагомих чинників сучасного розвитку джерел права є інтеграція, яка у відносинах, що регулюються нормами адміністративного права проявляється в наближенні законодавства України, яке регулює діяльність органів публічної адміністрації, до міжнародних стандартів, а також у запровадженні у національному праві вимог і гарантій, передбачених такими стандартами у правозастосування.

Подальший розвиток інтеграційних процесів безпосередньо впливає на формування та еволюцію джерел адміністративного права. Розширення міждержавної взаємодії зумовлює розширення кола джерел адміністративного права, через які міжнародні стандарти, принципи, звичаї, положення знаходять відображення у нормах адміністративного права України. У результаті зростає значення міжнародних договорів, актів наддержавних утворень, рішень судових органів та інших офіційно визнаних приписів, які набувають обов'язкового характеру через механізми імплементації у національне законодавство.

У зв'язку з чим, актуальність дослідження інтеграційних процесів як підстави формування нових джерел адміністративного права зумовлена потребою наукового аналізу трансформацій які відбуваються у вітчизняному законодавстві. Євроінтеграційний курс України, виконання міжнародних зобов'язань і впровадження міжнародних стандартів у цій сфері об'єктивно вимагають визначення місця, юридичної сили та співвідношення нових джерел адміністративного права з національними нормативно-правовими актами. Неналежна теоретична розробленість зазначених питань зумовлює проблеми однакового розуміння і реалізації норм адміністративного

права у діяльності органів публічної адміністрації, що підтверджує наукову і практичну значущість обраної теми.

Метою статті є з'ясування ролі інтеграційних процесів у формуванні та трансформації джерел адміністративного права України, а також наукове обґрунтування змін у складі, змісті й співвідношенні традиційних і нових джерел адміністративного права в умовах європейської інтеграції з урахуванням положень Конституції України та принципу верховенства права.

Стан наукових досліджень проблематики, пов'язаної з формуванням і трансформацією джерел адміністративного права, свідчить про наявність ґрунтового теоретичного підґрунтя, сформованого у працях провідних вітчизняних учених. Окремі питання джерел адміністративного права висвітлювалися Ю. П. Битяком, В. В. Галуньком, Н. Ю. Задиракою, О. В. Константиєм, Р. С. Мельником, Н. А. Мазаракі, С. Г. Стеценком, А. М. Школик та іншими ученими.

Водночас аналіз наукових публікацій засвідчує, що інтеграційні процеси здебільшого досліджувалися фрагментарно – через призму гармонізації законодавства, реформування публічної адміністрації або впровадження європейських стандартів, без комплексного осмислення їх як чинника саме формування та трансформації джерел адміністративного права. Це зумовлює потребу подальших досліджень, спрямованих на системне визначення впливу інтеграції на види і юридичну силу джерел адміністративного права України.

У науковій літературі правова інтеграція визначається як процес юридичної взаємодії, взаємного пристосування та зближення національних норм, що ґрунтується на міжнародних принципах, стандартах і способах правового регулювання [1, с. 104].

Реалізація правової інтеграції у сфері публічного адміністрування значною мірою визначається заходами та механізмами, які держава впроваджує для наближення адміністративного законодавства і практики діяльності органів публічної адміністрації до міжнародних та європейських

стандартів. До таких заходів, зокрема, належать утвердження демократичних засад організації публічної влади, забезпечення верховенства права, удосконалення діяльності органів публічної адміністрації, перегляд адміністративного законодавства та запровадження європейських стандартів адміністративної процедури, публічної служби й надання адміністративних послуг.

Поглиблення міжнародної інтеграції розширює напрями співпраці між державами, тому виникає потреба в належному адміністративно-правовому забезпеченні такої взаємодії. Співробітництво переходить від поодиноких контактів до постійної координації та спільних програм, від простого обміну інформацією – до взаємодії компетентних органів у питаннях регулювання, контролю та надання дозволів, а також до запровадження спільних стандартів і правил у відповідних сферах публічного адміністрування.

Україна як суверенна держава не може залишатися осторонь інтеграційних процесів, що зумовлює необхідність визначення пріоритетів державних політик у різних галузях та сферах суспільних відносин та належного адміністративно-правового супроводу такої інтеграції. Це передбачає приведення адміністративного законодавства у відповідність до міжнародних і європейських стандартів з урахуванням національних особливостей, а також створення ефективних механізмів реалізації державних інтересів через співробітництво з іншими державами та міжнародними організаціями.

Слід підкреслити, що однією з вирішальних передумов успішної євроінтеграції України є досягнення належного ступеня відповідності національного законодавства нормам права Європейського Союзу. У науковій літературі зазначається, що найбільш змістовно процеси правової інтеграції відображає категорія «гармонізація законодавства». Її доцільно розуміти як послідовне наближення національної юридичної термінології до термінології права ЄС, а також як системне узгодження базових понять, орієнтирів і напрямів розвитку законодавства України відповідно до загальноєвропейських цінностей, стандартів і принципів права [2].

У дисертаційних дослідженнях також обґрунтовується, що правова гармонізація є одним із найважливіших засобів інтеграції, оскільки вона забезпечує узгодженість і співмірність правового регулювання в межах певного об'єднання. У цьому значенні гармонізацію визначають як процес досягнення взаємовідповідності та збалансованості національних законодавств у межах відповідного правового простору [3, с. 165].

У сучасних умовах спостерігається стійка тенденція зближення англосаксонської та рома-

но-германської правових систем, що свідчить про посилення взаємозалежності правового регулювання у світі. З одного боку, у країнах англосаксонської правової сім'ї зростає значення кодифікованих і інших писаних актів, з іншого – у державах романо-германської правової сім'ї дедалі активніше використовується судова практика як орієнтир для застосування норм. Такі процеси зумовлені інтенсивним розвитком економічної інтеграції, яка сприяє взаємопроникненню національних моделей регулювання. Унаслідок цього відбувається обмін правовими ідеями, рішеннями та юридичними формами.

Інтеграційні процеси визначають орієнтири та стандарти розвитку національного права, зокрема законодавства. Їх вплив не обмежується нормотворчою діяльністю, а поширюється також на організацію і діяльність органів публічної адміністрації та на здійснення правосуддя адміністративними судами.

Інтеграційні процеси, що охоплюють більшість сфер суспільного життя, впливають на формування нових джерел адміністративного права. У зв'язку з цим можна стверджувати, що відбувається інтеграція у сфері адміністративно-правового регулювання, яка проявляється під час здійснення нормотворчої діяльності, удосконалення організації публічної адміністрації та розвитку судового захисту прав і законних інтересів приватних осіб у публічно-правових відносинах. Okремо простежується вплив європейських цінностей і стандартів, які утверджуються в Україні та набувають практичного вираження у вигляді норм, що застосовуються в адміністративному судочинстві.

Насамперед це виявляється під час розгляду публічно-правових спорів і забезпечення ефективного судового захисту від неправомірних рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень шляхом дотримання засад і завдань адміністративного судочинства (верховенство права, законність, рівність учасників процесу, змагальність, неупередженість суду, розумні строки розгляду справ, офіційне з'ясування всіх обставин тощо). Особливістю інтеграційних змін у цій сфері є посилення ролі альтернативних способів врегулювання публічно-правових спорів, зокрема застосування примирення сторін в адміністративному процесі. Серед важливих новацій адміністративного процесуального законодавства слід відзначити закріплення та розвиток процедур, спрямованих на врегулювання спору за участю суду, примирення сторін, медіація, які покликані забезпечити більш оперативний і результативний захист прав, зменшити процесуальні витрати та оптимізувати навантаження на суд.

Систематизація загальноєвропейських положень міжнародного права дає підстави визначити

коло джерел, що використовуються на сучасному етапі його розвитку. Найбільш усталеним є перелік джерел, закріплений у ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН, де як основні джерела названо міжнародні договори та міжнародний звичай. Окреме значення надається також загальним принципам права, однак правозастосування свідчить про їх більш обмежене використання, у зв'язку з чим їх доцільно розглядати переважно як допоміжні джерела. До допоміжних джерел, крім того, відносять рішення міжнародних організацій і судових установ, а також доктрину міжнародного права [4, с. 318].

Зазначений підхід має методологічне значення і для аналізу джерел адміністративного права, оскільки дає змогу здійснювати їх розмежування за ступенем юридичної сили та роллю у механізмі правового регулювання публічно-правових відносин. Хоча у вітчизняній адміністративно-правовій науці традиційно домінує уявлення про нормативно-правовий акт як основне джерело адміністративного права, інтеграційні процеси та розвиток правозастосування зумовлюють необхідність переосмислення складу джерельної бази цієї галузі.

У цьому зв'язку особливої уваги потребує правовий звичай як можливе джерело адміністративного права. У діяльності органів публічної адміністрації фактично формуються сталі моделі поведінки та усталені способи вирішення типових адміністративних ситуацій, які справляють вплив на регулювання публічно-правових відносин. Разом з тим включення правового звичаю до системи джерел адміністративного права можливе лише за умови чіткого наукового визначення його ознак, меж дії та співвідношення з нормативно-правовими актами і судовими рішеннями. Це зумовлює потребу комплексного теоретичного осмислення правового звичаю з метою недопущення підміни норм адміністративного права внутрішніми адміністративними практиками та забезпечення належної визначеності правового регулювання.

М. І. Козюбра, виходячи зі змісту принципу верховенства права, закріпленого у ч. 1 ст. 8 Конституції України, обґрунтовує думку, про те, що пріоритет над національними законами мають насамперед ті міжнародні договори, що безпосередньо стосуються прав і свобод людини. Водночас щодо інших міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, їх співвідношення з нормами національного законодавства, на думку вченого, здебільшого вирішується шляхом закріплення у відповідних законах спеціальних колізійних приписів, спрямованих на подолання можливих розбіжностей між положеннями міжнародних договорів і внутрішнього законодавства [5, с. 9].

Зазначена позиція актуалізує проблематику використання міжнародних договорів, актів Європейського Союзу та інших міжнародних правових інструментів як джерел адміністративного права. В умовах євроінтеграції України особливої уваги потребує з'ясування їх місця у системі джерел адміністративного права, юридичної сили та порядку застосування у діяльності органів публічної адміністрації. Це питання вимагає окремого наукового дослідження з урахуванням принципу верховенства права, конституційних положень щодо дії міжнародних договорів у національній правовій системі, а також необхідності забезпечення належної визначеності та послідовності адміністративно-правового регулювання.

Серед допоміжних джерел міжнародного права особливе місце займають міжнародні принципи, які за певних умов здатні впливати на розвиток джерел адміністративного права та посилювати їх регулятивний потенціал. У загальному розумінні основні принципи сучасного міжнародного права можна охарактеризувати як загальновизнані норми найвищої юридичної сили, що застосовуються для врегулювання найбільш важливих питань міжнародних відносин. Вони мають юридичну силу та імперативний характер (*jus cogens*), а отже є обов'язковими для виконання.

Поряд з цим у науці тривають дискусії щодо приналежності міжнародних принципів до джерел права. Поширеною є позиція, за якою такі принципи й норми становлять складову змісту інших джерел міжнародного права і самі по собі не виступають окремою формою права. Зазвичай вони виражаються через міжнародний договір або міжнародний звичай. Водночас існує й інший підхід, відповідно до якого загальноприйняті принципи і норми міжнародного права можуть розглядатися як самостійні джерела права. Прихильники цієї позиції виходять із того, що хоча такі принципи можуть бути закріплені у законах, договорах чи звичаях, їх дія не зводиться лише до названих форм, оскільки вони здатні існувати й автономно. У межах цієї концепції обґрунтовується, що загальновизнані принципи і норми міжнародного права залежно від потреб і доцільності можуть виступати як елементами змісту інших джерел, так і окремими джерелами права у процесі правозастосування [6].

Отже, міжнародні принципи, маючи юридичну значущість і імперативний характер, потенційно можуть впливати на розвиток джерел адміністративного права та застосовуватися під час регулювання публічно-правових відносин. Водночас у науці відсутня єдність щодо визнання їх у якості самостійного джерела права. Для адміністративного права важливо чітко встановити, коли і за яких обставин міжнародні принципи можуть

застосовуватися як джерело права, при цьому враховуючи положення Конституції України та принцип верховенства права.

У сучасних умовах розвитку адміністративного права поряд із традиційними джерелами дедалі частіше порушується питання про використання так званих квазіджерел адміністративного права. Їх поява зумовлена ускладненням публічно-правових відносин, активізацією інтеграційних процесів та потребою оперативного реагування органів публічної адміністрації на нові соціальні виклики.

До квазіджерел адміністративного права доцільно відносити правові явища, які не мають класичного статусу джерела права, однак фактично впливають на формування та застосування норм адміністративного права. Насамперед ідеться про узагальнення судової практики, правові позиції вищих судових інстанцій, акти «м'якого права» (soft law), а також адміністративні стандарти і кодекси поведінки. Такі акти не встановлюють загальнообов'язкових норм у формально-юридичному розумінні, проте спрямовують діяльність суб'єктів публічної адміністрації та впливають на однакове розуміння і реалізацію норм адміністративного права, так як заповнюють прогалини, конкретизують оціночні поняття, забезпечують однакові підходи до застосування норм адміністративного права.

На нашу думку, застосування квазіджерел можливе й корисне лише як допоміжний орієнтир: вони не можуть встановлювати нові обов'язки чи права суб'єктів публічно-правових відносин, не можуть замінювати закон чи підзаконний акт і мають використовуватися за умови відповідності з Конституцією України та законодавством.

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити, що інтеграційні процеси виступають чинником оновлення джерел адміністративного права України, зумовлюючи розширення та переосмислення кола його джерел. Євроінтеграційний курс держави, виконання міжнародних зобов'язань і впровадження міжнародних та європейських стандартів об'єктивно підсилюють роль міжнародних договорів, актів Європейського Союзу, судової практики та міжнародних принципів у регулюванні публічно-правових відносин. Водночас зберігається потреба у чіткому визначенні їх місця, юридичної сили та співвідношення з національними нормативно-правовими актами з урахуванням положень Конституції України та принципу верховенства права. Особливої уваги потребують квазіджерела адміністративного права. Їх включення до системи джерел є допустимим лише за наявності чітких критеріїв: загальнообов'язковості, правової визначеності змісту,

офіційного визнання та забезпечення державою. За відсутності таких умов квазіджерела адміністративного права, інші правові явища не можуть розглядатися як джерела адміністративного права, оскільки вони не створюють загальнообов'язкових правил і не повинні собою підмінити адміністративно-правове регулювання.

Література

1. Трихліб К. О. Інтеграція: сутність і особливості. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики* : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф. (м. Харків, 24 трав. 2016 р.). Харків : НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2016. С. 100–105.
2. Сидоренко О. О. Вплив правової інтеграції на правові системи URL: <https://docplayer.net/82806950-Vpliv-pravovoyi-integraciyi-na-pravovi-sistemi.html>
3. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи: загальнотеоретична характеристика : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2004. 448 с.
4. Правознавство : підручник / В. Ф. Опришко, Ф. П. Шульженко, С. І. Шимон та ін. ; за заг. ред. В. Ф. Опришка, Ф. П. Шульженка. Київ : КНЕУ, 2003. 767 с.
5. Козюбра М. І. Співвідношення національних і міжнародних правових систем. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2016. Т. 181. С. 3–11.
6. Загородня Н. В. Джерела господарського процесуального права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Київ, 2018. 263 с.

Анотація

Олійник А. В. Інтеграційні процеси як чинник формування та трансформації джерел адміністративного права України. – Стаття.

Статтю присвячено комплексному аналізу інтеграційних процесів як чинника формування та трансформації джерел адміністративного права України. Обґрунтовується, що євроінтеграційний курс держави, виконання міжнародних зобов'язань і впровадження міжнародних та європейських стандартів зумовлюють зміну підходів до розуміння складу, змісту та співвідношення джерел адміністративного права. Показано, що інтеграція проявляється не лише у нормотворчій діяльності, а й у практиці діяльності органів публічної адміністрації та здійсненні адміністративного судочинства. Проаналізовано поняття правової інтеграції та гармонізації законодавства, розкрито їх значення для розвитку адміністративного права. Особливу увагу приділено впливу міжнародних договорів, актів Європейського Союзу, судових рішень і міжнародних принципів на адміністративно-правове регулювання публічно-правових відносин, а також проблемі визначення їх юридичної сили з урахуванням положень Конституції України та принципу верховенства права. Висвітлено дискусійні підходи до визнання окремих міжнародних принципів як самостійних джерел права. Обґрунтовується необхідність наукового осмислення правового звичаю як можливого джерела адміністративного права та визначення чітких критеріїв його застосування. Проаналізовано природу квазіджерел адміністративного права, зокрема судової практики, актів «м'якого права», адміністративних стандартів і кодексів поведінки, визначено межі та умови їх допустимого використання. Зроблено висновок про потребу вироблення узгоджених наукових підходів до тран-

сформації системи джерел адміністративного права в умовах інтеграційних процесів.

Ключові слова: адміністративне право, джерела адміністративного права, інтеграційні процеси, європейська інтеграція, міжнародні стандарти, міжнародні принципи, правовий звичай, квазіджерела права.

Summary

Oliinyk A. V. Integration Processes as a Factor in the Formation and Transformation of the Sources of Administrative Law of Ukraine. – Article.

The article is devoted to a comprehensive analysis of integration processes as a factor in the formation and transformation of the sources of administrative law of Ukraine. It substantiates that the European integration course of the state, the fulfillment of international obligations, and the implementation of international and European standards lead to changes in approaches to understanding the composition, content, and correlation of the sources of administrative law. It is shown that integration manifests itself not only in law-making activity but also in the practical activities of public administration bodies and in the administration of administrative justice. The concepts of legal integration and harmonization of legislation are analyzed, and their

significance for the development of administrative law is revealed. Particular attention is paid to the influence of international treaties, acts of the European Union, judicial decisions, and international principles on the administrative-law regulation of public-law relations, as well as to the problem of determining their legal force with due regard to the provisions of the Constitution of Ukraine and the principle of the rule of law. Debated approaches to recognizing certain international principles as independent sources of law are highlighted. The necessity of scholarly consideration of legal custom as a possible source of administrative law and the establishment of clear criteria for its application is substantiated. The nature of quasi-sources of administrative law—particularly judicial practice, soft-law instruments, administrative standards, and codes of conduct—is analyzed, and the limits and conditions of their permissible use are determined. The article concludes by emphasizing the need to develop coherent scholarly approaches to transforming the system of sources of administrative law in the context of integration processes.

Key words: administrative law, sources of administrative law, integration processes, European integration, international standards, international principles, legal custom, quasi-sources of law.

Дата першого надходження рукопису до видання: 13.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.11.2025

Дата публікації: 31.12.2025